

Ksanthos'tan Bir Grup Knidos Amphorası

Erdoğan Aslan* - Uğurcan Orhan**

Öz

Ksanthos, günümüz Antalya ili, Kaş ilçesine bağlı Kınık Mahallesi sınırları içerisinde, Antalya-Muğla arasındaki il sınırını oluşturan Eşen Çayı'nın hemen kıyısında yer almaktadır. Çalışmanın konusunu ise Ksanthos'ta gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalarda ele geçen bir grup Knidos Amphorası oluşturmaktadır. Ana materyal olarak amphoraların değerlendirildiği çalışmada toplamda 192 parça incelenerek tipolojik ve analogik değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Özellikle buluntu olarak nadir karşılaşılan Proto-Knidos Amphoraları ile Küçük Knidos Amphora örneklerinin çalışmamızda yer alması, amphora çalışmaları için de yeni bir buluntu sahası olarak değerlendirilebilecek niteliktedir.

MÖ IV. yüzyıldan MS III. yüzyıla kadar geniş bir tarih aralığı içerisinde, form takibinin net şekilde izlenebildiği toplamda 192 adet Knidos Amphorasından sadece formunu en iyi temsil eden bir grup değerlendirme kapsamına alınmıştır. Zira yapılan tipoloji ve analogide, Proto-Knidos, Zenon Grubu, Küçük Knidos, Kanonik Knidos, Geç Knidos Tip I ve Tip II sınıflandırmalarına ait altı farklı Knidos Amphora tipi saptanmıştır. Form tayini gerçekleştirilen bu amphoraların da gerek tip gerekse kronolojik yoğunluk oranları kıstas alınarak, en azından mevcut grupla, tarihsel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda çalışmamızda, gerek tipoloji gerekse fabrik özelliklerine göre değerlendirilen söz konusu amphoraların sınıflandırılması, tarihlenmesi ve Ksanthos'un ticari iletişim ve etkileşimi hakkında yeni veriler sunarak tarihsel sürecine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca materyal kültür kalıntılarıyla yapılan değerlendirmelerin hem bölge hem de Ksanthos özelinde, ticari ve siyasi bağlantılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Lykia, Ksanthos, Helenistik Dönem, Roma Dönemi, Knidos Amphoraları, Ticari İlişkiler.

A Group of Knidian Amphorae from Xanthos

Abstract

Xanthos is located within the borders of Kınık district of Kaş county of Antalya Province, right on the shore of the Eşen River, which forms the provincial border between Antalya and Muğla. The subject of the study is a group of Knidos Amphorae found in archaeological studies in Xanthos. In the study, in which amphorae were evaluated as the main material, a total of 192 pieces were examined and

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konya/TÜRKİYE, erdoganaslan@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3437-7207>

** Dr., Kültür ve Turizm Bakanlığı, Phaselis Antik Kenti, Akdeniz Üniversitesi Araştırma İstasyonu, Antalya/TÜRKİYE, <https://orcid.org/0000-0003-4344-6267>

subjected to typological and analogical evaluation. The inclusion of Proto-Knidian amphorae, which are rarely encountered as finds, and the Small Knidian Amphora samples, which have just been brought to the literature, can be considered as a new find area for amphora studies.

Of the 192 Knidian amphorae, whose form can be traced, within a wide historical scale from the IVth century BC to the IIIrd century AD, only a group that best represents the form was included in the evaluation. Because in the typology and analogy, six different Knidian amphora types belonging to the Proto-Knidian, Zenon Group, Small Knidian, Canonical Knidian, Late Knidian Type I, and Type II classifications were identified. In this context, our study, aims to contribute to the historical process by presenting new data on the classification, dating, commercial communication, and interaction of Xanthos, which are evaluated according to both typology and production characteristics. In addition, it is thought that the evaluations made with the material cultural remains will contribute to the commercial and political connections both in the region and in Xanthos.

Keywords: Lycia, Xanthos, Hellenistic Period, Roman Period, Knidian Amphorae, Trade Relations.

Giriş

Ksanthos'ta ele geçen Knidos Amphoralarının konu edildiği çalışmada, toplamda 192 adet amphora parçası incelenerek değerlendirilmiştir. Nitekim Knidos Amphoralarının karakteristik kaide yapıları sayesinde gerek tipolojik gerekse kronolojik olarak takip edilebilmelerinden dolayı sadece dip örnekler seçilerek sınıflandırılmıştır. Öncelikli mineralojik incelemelerin gerçekleştirildiği amphoraların aynı fabrik özellikler sergilemesinin ardından tipolojik bir sınıflandırma yapılarak gruplanmıştır¹. Yapılan gruplandırmanın ardından benzer örneklerle karşılaştırarak analogi oluşturulmuştur. Söz konusu analogi sayesinde de altı farklı tip ile temsil edilen amphoralara tarih önerisinde bulunulmuştur. Çalışmamızda Knidos Amphoraları metodolojik olarak incelenirken, köken/üretim alanları, taşıdığı madde, dağılım ve benzerleriyle karşılaştırılması şeklinde bir sistem takip edilmiştir. Form bakımından da altı başlık altında tanımlanarak ve benzerleriyle mukayese edilerek tarihlendirilmiştir.

Ksanthos'ta bugüne kadar yapılan çalışmalarda, oldukça az sayıda amphora yayını ile karşılaşılmıştır. Münferit olarak yayımlanan amphoraların² yanı sıra bazı seramik çalışmaları bulunmaktadır³. Bahsi geçen bilimsel makaleler içerisinde ise çalışmamızın da konusunu oluşturan Knidos Amphoralarından bazı örnekler yayımlanmıştır⁴. Fakat bu sınırlı yayınlara konu olan bazı amphoralarda hatalı tip tayinleri tespit edilmiştir⁵. Nitekim şu ana kadar yapılan ve ulaşabildiğimiz mevcut çalışmaların hiç birinde amphoralar ana materyal olarak konu edinilmemiş olup sadece

1 Söz konusu çalışmada, sadece Knidos Amphoralarının yer alması ve yalnızca belirli bir grubun araştırmaya dahil edilmesinden dolayı, katalog oluşturma yoluna gidilmemiştir. Zira 192 adet buluntunun görselleri, çizimleri ve katalog bilgilerinin bu çalışma içerisinde bulunması imkân dâhilinde gözükmemektedir. Bu nedenle formunu en iyi temsil eden ve en az deformasyona maruz kalan buluntulara yer verilmiştir. Çalışma dışındaki buluntular ise sayısal olarak ifade edilmektedir.

2 Lamaitre-Alary 2007, 115-136; Dönmez 2014, 69-70, kat. no. 1-4.

3 Metzger 1972, 1 vd.; Yener-Marksteiner 2002, 217-226; Pellegrino 2003, 215-221; Pellegrino 2004, 123-143; Des Courtils 2011, 321-350; Rocheron-Blanco 2014, 685-692.

4 Pellegrino 2004, 126, fig. 3.3; Lemaitre 2006, 389, 398, fig. 11.3.

5 Söz konusu yayında Geç Knidos Amphorası Pamphylia Amphorası ile karıştırılmıştır bk. Armstrong 2005, 549-553, cat. no. 3, fig. 4.

münferit olarak değerlendirilmiştir. Öyle ki Ksanthos'un ticari ilişkilerinden de spesifik olarak bahseden herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeplerden dolayı çalışmamıza konu olan amphoraların, bu eksikliğin giderilmesine katkı sağlaması da hedeflenmektedir. Ayrıca Knidos ve Ksanthos'un ticareti bağlamında konu olarak ele alınan Knidos Amphoralarıyla, söz konusu ilişkilerin sentezi de yapılmaya çalışılacaktır. Dolayısıyla elde edilen sonuçların Ksanthos özelinde eski çağ siyasi ve ticari tarihine yeni veriler sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızda yer alan Knidos Amphoralarına tipolojik ve kronolojik olarak bakıldığında altı farklı tip varyantın, zaman dizimsel olarak da MÖ IV. yüzyıl sonundan MS III. yüzyıla kadar geniş bir periyoda tarihlendikleri saptanmıştır. Bu minvalde tüm amphora tipleri ayrı başlıklar altında tanımlanmış, benzerleriyle karşılaştırarak tarihlendirilmiştir.

Knidos Amphoraları⁶

Güneybatı Anadolu'nun en uç noktasında yer alan Knidos, coğrafi olarak stratejik bir konumda olmasının da etkisiyle Akdeniz ticaretinde önemli bir role sahip olmuştur. Akdeniz ticaretindeki bu rolünü de şüphesiz üretimini yapmış olduğu ve kendi ismiyle anılan amphoralardan takip edebilmekteyiz. Özellikle Helenistik Dönem'de amphora ve şarap üretimiyle öne çıktığı görülen Knidos'un amphoraları üzerine yapılan öncü çalışmalarda, bu tip amphoraların MÖ III. yüzyılda üretimine başlanıp MS II. yüzyıla kadar üretiminin gerçekleştirilmiş olduğu öne sürülmüştür⁷. Fakat ardılı çalışmalarda⁸ Knidos ve Datça Yarımadası'nın diğer bölümlerinde⁹ yapılan kazı ve yüzey araştırmaları sayesinde çok sayıda amphora üretim atölyesine rastlanılmış¹⁰ ve MÖ VI. yüzyıldan MS VII. yüzyıla kadar oldukça geniş bir zaman diliminde üretildiği ortaya konulmuştur¹¹. Zira Helenistik Dönem'de artan şarap ihtiyacına yönelik olarak da bağ ve bağcılığa önem veren Knidos'un gerek somut arkeolojik veriler gerekse tarihsel alıntılarda MS VII. yüzyıla kadar üretimine devam ettiği belirtilmektedir¹². Oldukça geniş bir zaman içerisinde amphora üretiminin izlenebildiği Knidos, artan bu ticari potansiyelini denetim altında tutabilmek adına da kendi ürettikleri amphoraları MÖ IV. yüzyılın sonu MÖ III. başlarından itibaren mühürlemeye başlamıştır¹³. Karakteristik formlara sahip bu amphoralar içerisinde ise ihraç malzemelerinin büyük bir yoğunluğunda şarap taşınmakla birlikte zeytinyağı ve diğer birçok ürünün bu amphoralar içerisinde taşındığı düşünülmektedir¹⁴.

6 Knidos Amphoraları, Pompeii 38, August 50 ve Mau 38 olarak da bilinmektedir.

7 MÖ III. yüzyıldan MS II. yüzyıla kadar ki süreçte üretilen Knidos Amphoraları için bk. Grace 1979, fig. 64.

8 Knidos amphora atölyeleri tespit edilmeden önce sadece eldeki buluntular değerlendirilerek böyle bir düşünce öne sürülmüştür bk. Grace 1934, 241-242; Empereur-Hesnard 1987, 17, tab.1, 20-21.

9 Knidos Amphoralarının üretim merkezleri ve atölyeleri için ayrıca bk. Sakarya 2016, 56-59.

10 Hisarönü, Turgut ve Kallipolis'de birçok seramik üretim atölyelerine ve depozit malzemeye rastlanılmıştır bk. Empereur-Picon 1986, 116-118; Tuna 1988, 141-158; Empereur 1988, 159-164; Empereur-Tuna 1989; 277-299; Tuna-Empereur 1990, 155-179; Cankardeş-Şenol-Şenol-Doğer 2004, 353-359.

11 Doğer 1990, 92; Tuna-Empereur-Picon-Doğer 1987, 48; Cankardeş-Şenol 2006, 70; Şenol 2009, 126; Sakarya 2016, 56.

12 Şenol 2009, 126.

13 Knidos Amphoralarının tipolojik değişimleri, üzerlerinde yer alan mühürleri ve periyodları için ayrıca bk. Cankardeş-Şenol 2006, 69-77; Ele geçen mühürleri için ayrıca bk. Grace 1934, 241-275; Cankardeş-Şenol 2015, 169-188. Ayrıca merkezi otoriteler, ticari ürünlerden gelir elde etmek adına farklı yöntem ve tedbirler uygulamıştır. Amphoralarda kullanılan bu mühürleme de söz konusu tedbir ve uygulamalardan biridir.

14 Whitbread 1995, 68; Bezeczy-Scherrer-Sauer 2013, 53-54; Şenol 2018, 395.

Knidos Amphoralarının ağız, boyun ve gövde yapısının değişimine paralel olarak dip formunda da değişimler görülmektedir. Bu dip formları gelişim sürecinde MÖ IV. yüzyılın sonlarından itibaren içi hafif oyuk topaç formlu kaide yapısından MÖ III. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren plastik halka eklentili topaç kaide formuna dönüşmüştür¹⁵. MÖ III. yüzyılın ortalarından itibaren daha uzun formlu topaç kaideye, MÖ II. yüzyılın ortalarından itibaren ise dip üzerinde yer alan plastik halkanın profilinin keskinleşerek halkadan sonra gelen çıkıntının aşağı doğru uzatılmasıyla formun en uzun halini aldığı görülmektedir¹⁶. Roma İmparatorluk Çağı'nda ise Geç Knidos Amphoraları adı altında sınıflandırılan Knidos Amphoralarının köklü bir form değişimine uğradığı görülmektedir¹⁷.

Bu minvalde Knidos, Antik Çağ'da özellikle Helenistik ve Erken Roma Dönemlerinde Rhodos ile birlikte en önemli şarap ve amphora üreticisi olarak piyasada yerini almıştır¹⁸. Ünlü tatlı şarapları yanı sıra deniz suyu katılarak daha ucuza mal edilen şarapların da talep görmesi nedeniyle bunların nakliyesinde kullanılan amphoralar da yoğun talep görmüş, dolayısıyla bu amphoralar, Doğu Akdeniz'deki merkezler başta olmak üzere, Batı Akdeniz, Ege ve Karadeniz'de bulunan birçok merkeze yoğun olarak ihraç edilmiştir¹⁹. Bu kapsamda çalışmamızda, Knidos Amphoraları başlığı altında altı farklı tip amphora incelenmiştir. Gerek fabrik gerekse tipolojik olarak değerlendirilen amphoralar, ayrı başlıklar altında tanımlanmış ve analogi oluşturulmuştur. Nitekim ele geçen amphoralara bakıldığı zaman; Proto-Knidos, Knidos Zenon Grubu, Küçük Knidos Amphoraları, Kanonik-Standart Knidos, Geç Knidos²⁰ Tip I ve Tip II grupları altında incelenmiştir.

Proto-Knidos Amphoraları

Çalışma kapsamında değerlendirilen Proto-Knidos Amphorasında, henüz Knidos karakteristik diplerine dönüşüm izlenememektedir. Bu tip form olarak; ovoid bir gövde geçişine, kaide kısmına doğru dışa çıkıntı yapan topuz biçimli profile, içi dolu ve kaidenin tam ortasında içe girinti yapan ters çanağa sahiptir. Söz konusu amphoranın benzer formları, İskenderiye Müzesi'nde MÖ IV. yüzyıl sonu III. yüzyıl başlarına²¹, Kyrenia Batığı'nda MÖ IV. yüzyıl sonları ile III. yüzyıl ilk çeyreğine²², Kafr-el-Sheik kenti sınırları içerisinde Buto'da MÖ IV. yüzyıl sonuna²³, bir başka örnek ise MÖ III. yüzyıl başlarına²⁴, Burgaz'da (Eski Knidos) MÖ IV. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğine tarihlendirilmiştir²⁵. Çalışmada yer alan Proto-Knidos Amphorası için ise benzer örneklerden yola çıkarak MÖ IV. yüzyıl sonları III. yüzyıl başları önerilmektedir (fig. 1.1).

15 Empereur-Tuna 1988, 344-345.

16 Empereur-Hesnard 1987, 60-61, fig. 15; Şenol-Aşkın 2007, 257.

17 Şenol 2009, 129-130.

18 Şenol 2009, 126-130; Cankardeş-Şenol 2015, 169-171; Şenol 2018, 395-396.

19 Knidos'un Atina ve Delos dışında, Histria, Tomis ve Callatis'e (Batı Karadeniz) de yoğun olarak ihracat yaptığı görülmektedir. Bk. Şenol 2003, 34-38; Şenol 2009, 126-127.

20 Literatürde Geç Knidos Tip I ve Tip II gibi bir ayrım yapılmamış olmasına rağmen, çalışmamızda farklı tip ve tarihe ait bu amphoralar ayırt edilmeleri amacıyla sayısal devamlılıkta tip ismi ile ifade edilmiştir.

21 Şenol 2018, 397, fig. 329.

22 Lawall 2011, 673-683, lev. 281, 454.

23 Karaçetin 2017, 91-92, kat. no. 13-14.

24 Karaçetin 2017, 95, 98, kat. no. 17, 20.

25 Sakarya 2016, 190-191, cat. no. 64-65, 69, pl. XXII.

Knidos Zenon Grubu Amphoraları

Çalışma kapsamına alınan üç adet Zenon tipi Knidos Amphorasının sadece dip kısımları koruna gelmiştir. Zenon gruplaması içerisindeki karakteristiğe uygunluk gösteren söz konusu amphoraların dip/kaide formuna bakıldığında; içi dolu topaç formunda bir dibe sahiptir²⁶. Söz konusu Zenon varyantı²⁷ içerisinde, Tip IIB-2 “Pythoid Late Series” grubuna giren bu amphoraların, Serçe Limanı Batığında ve farklı kontekstlerde bulunan benzerleri MÖ III. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmektedir²⁸. Diğer benzerleri ise; Knidos sualtı araştırmaları kapsamında, Fener Mendireği Bölgesi'nde tespit edilen Knidos Amphora dipleri MÖ IV. yüzyıl ortaları ile sonlarına²⁹, Nagidos'ta MÖ IV. yüzyıl sonları III. yüzyıl başlarına³⁰, Smyrna Agorası'nda MÖ III. yüzyıl ilk çeyreğine³¹, Buto'da MÖ III. yüzyılın ikinci çeyreğine³², Burgaz'da MÖ IV. yüzyıl sonu III. yüzyıl başlarına ve bir başka örnek MÖ 280 yıllarına³³, Bodrum Müzesi'nde MÖ III. yüzyıla³⁴, Taşucu Müzesi'nde Zenon Tipi olarak MÖ 280-275 yıllarına³⁵, Patara'da MÖ 280-275 yıllarına³⁶, Side Müzesi'nde MÖ 280-275 yıllarına³⁷, Knidos sualtı araştırmalarında Aslanlı Burun çevresinde MÖ III. yüzyılın ilk çeyreğine³⁸, Samsun Müzesi'nde MÖ III. yüzyıl ortalarına³⁹, Atina Agorası'nda MÖ 240 civarına tarihlendirilmiştir⁴⁰. Çalışmamız kapsamında incelenen üç adet Knidos Zenon grubu için ise, MÖ 280-275 yılları önerilmektedir⁴¹ (fig. 1.2-4).

Küçük Knidos Amphoraları

Knidos Nekropolisinde yapılan kazı ve araştırmalarda, Zenon amphoraları ile yakın benzerlik gösteren fakat boyut olarak ayrıışan yeni bir Knidos Amphora tipi olarak Küçük Knidos Amphoraları tespit edilmiştir⁴². Zenon grubundan boyut olarak farklılık sergileyen bu yeni tip Küçük Knidos Amphoralarının, üretici Zenon ve atölyesi ile bir bağlantılarının olmadığı fakat fabrik olarak da Zenon ile farklılık göstermemekle birlikte standart üretim Knidos Amphoraları ile aynı kil yapısına sahip

26 Tipoloji için bk. Monachov 1999, 161-172, fig. 1-6.

27 Empereur-Tuna 1988, 341-357.

28 Grace 1986, 554, Fig. 2,1; Koehler-Wallace 1987, 51, Fig. 26 HWA 2; Jefremow 1995, 113, Tab. II, 10; Monachov 2003, 76, Taf. 75.4; Sakarya 2016, pl. XXX,97.

29 Aslan 2019, 346-347, fig. 7-8.

30 Şenol-Aşkın 2007, 260, kat. no. 39.

31 Karıcı-Ağlar 2015, 72, kat. no. 19.

32 Karaçetin 2017, 96, kat. no. 18.

33 Sakarya 2016, 195-198, kat. no. 88, pl. 28, kat. no. 98, pl. 30.

34 Alpözen 1975, 9-20, lev. 3, 1; Alpözen-Özdaş-Berkaya 1995, 87.

35 Şenol 2009, 208, no. 32.

36 Dündar 2012b, 457-458, lev. 25, KnA. 5-7; Dündar 2017, 456-457, cat. no. KnA. 5-7, pl. 11.

37 Dündar 2012a, 51, 57, kat. no. 9, fig. 14.

38 Aslan-Orhan-Erdoğan 2020, 213-239, kat. no. 3, fig. 4.

39 Temur-Yeniay 2021, 23-33, kat. no. 6, res. 6.

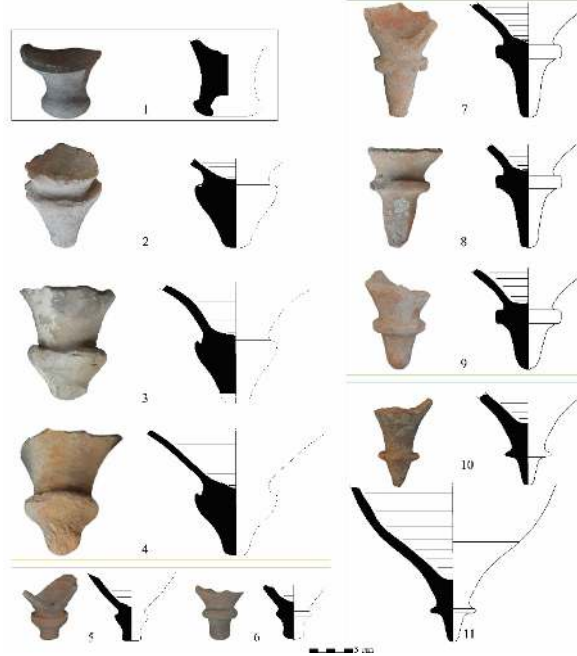
40 Grace 1986, 551-561, fig. 2, kat. no. 2. Ayrıca çalışmadaki benzerleri için bk. Grace 1986, 554, fig. 1, 558, fig. 16.

41 Şenol 1995, 2-3, lev. 2, res. 4-6; Monachov 1999, 172, fig. 8; Monachov 2003, 304-305, taf. 74, no. 3. Empereur-Tuna 1988, 345, fig. 4, g-ı. Ayrıca bk. Monachov-Kuznetsova-Churekova 2017, 110-114, Kn.8-9.

42 Doksanaltı-Karaoğlan-Zoroğlu 2019, 288-294.

oldukları belirtilmiştir⁴³. Üç farklı tip altında incelenen bu küçük boyutlu Knidos Amphoraları, genel itibari ile benzer form özellikleri göstermesine karşın ana farklılıkların dip/kaide kısmında olduğu vurgulanmıştır⁴⁴. Karakteristik olan söz konusu kaide/diplerin de iki ana düzenleme içerisinde gruplandığı, bunlardan ilkinin plastik halka eklentili sivri uçlu topaç görünümünde, ikincisinin ise yine plastik halka eklentili, düz ya da küt uçlu silindirik kum saati formunda olduğu aktarılmıştır⁴⁵.

Çalışmamızda yer alan ve günümüze kadar sadece dip/kaide kısmı korunmuş olan iki adet amphora, Küçük Knidos grubu içerisinde tip B ve C sınıflandırmasına uygunluk göstermektedir. Bunlardan B tipi içerisinde değerlendirilen dip/kaide, plastik halka eklentili, kısa ve oturma yüzeyi düz bitimli, halka eklentiden sona doğru daralan ve bitime doğru hafifçe dışa açılarak genişleyen bir düzenlemeye sahiptir (fig. 1.5). Diğer dip ise C tipi içerisinde değerlendirilmiş ve form olarak; gövdeden dip/kaideye geçişte ince-yüzeysel bir yive, yine plastik halka eklentiye, bitime doğru içe daralan, ardından genişleyerek sivrileştirilmiş bir bitime sahiptir⁴⁶ (fig. 1.6). Çalışmamızda ele alınan ve B ile C tipi sınıflandırması içerisinde gruplanan söz konusu amphoraların benzerleri Knidos'ta yapılan kazı ve araştırmalarda Küçük Knidos Amphorası Tip B, MÖ III. yüzyılın üçüncü ve dördüncü çeyreğine⁴⁷, C tipi ise MÖ III. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmektedir⁴⁸.

Fig. 1: 1; Proto-Knidos, 2-4; Zenon Grubu, 5-6; Küçük Knidos Amphoraları, 7-9; Kanonik-Standart Knidos Amphoraları, 10-11; Geç Knidos Tip I.

43 Zoroğlu-Doksantalı 2020, 508-510.

44 Doksantalı-Karaoğlan-Zoroğlu 2019, 294-303; Zoroğlu-Doksantalı 2020, 510-513.

45 Zoroğlu-Doksantalı 2020, 510.

46 Söz konusu buluntu üzerinde bazı deformasyonlar bulunmaktadır. Fakat karakteristik olarak Küçük Knidos C tipi formuna oldukça benzer olduğu söylenebilmektedir.

47 Zoroğlu-Doksantalı 2020, 520-522, kat. no. 5-7, fig. 10-11.

48 Zoroğlu-Doksantalı 2020, 522-523, kat. no. 8-9, fig. 11-12.

İskenderiye Müzesi'nde bulunan ve Small-scale olarak adlandırılan benzer amphora için ise MÖ III. yüzyıl ve MÖ III. yüzyıl ortası ile üçüncü çeyreği tarih olarak önerilmiştir⁴⁹. Çalışmamızda tespit edilen iki adet birbirinden farklı dip formu sergileyen ufak boyutlu ve kısmi deformasyonu mevcut olan amphoralar için, analogiden yola çıkarak değerlendirme yapılmıştır. Zira Knidos kazı ve araştırmalarında kontekt olarak mezar buluntuları ile tarih önerilerinde bulunulan Küçük Knidos Amphorası tip B için, benzer tarihler olan MÖ III. yüzyılın ikinci yarısı, tip C için ise MÖ III. yüzyıl son çeyreği önerilmektedir⁵⁰ (fig. 1.5-6).

Kanonik-Standart Knidos Amphoraları

Çalışma kapsamında, formunu en iyi temsil eden, sadece dip kısmı günümüze kadar korunmuş amphoralar analogik değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Nitekim söz konusu amphoralar, Knidos Amphoraları içerisinde Kanonik-Standart olarak isimlendirilen tipoloji içerisinde değerlendirilmiştir⁵¹. Kanonik-Standart Knidos Amphoralarında dip/kaide kısımlarında bulunan ve karakteristik olan plastik halka eklentisi sayesinde de bu gruplar sınıflandırılabilmiştir. Öyle ki bu tip amphoralar, plastik halka eklentili, ucu sivriltilerek ovalleştirilmiş içi dolu bir dibe sahiptir. Bu form karakteristiğine uygun amphoraların benzerleri⁵²; Marmaris Müzesi'nde MÖ II. yüzyıl başlarına⁵³, Bodrum Müzesi'nde MÖ II. yüzyıl sonlarına ve MÖ I. yüzyıl ortalarına⁵⁴, Taşucu Müzesi'nde MÖ II. yüzyıl sonu I. yüzyıl başlarına⁵⁵, İskenderiye Müzesi'nde MÖ II. yüzyıl ortalarına⁵⁶, Patara'da bir örnek MÖ II. yüzyıla diğer bir örnek MÖ II. yüzyıl sonlarına⁵⁷, Kızılburun Batığı'nda MÖ III. yüzyıl ile I. yüzyıl arasında⁵⁸, Knidos sualtı araştırmalarında tespit edilen benzerlerinden bir grup MÖ 240 civarına, diğer örnekler ise MÖ II. yüzyıl sonu ile I. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiştir⁵⁹. Çalışmamızda ele geçen Kanonik-Standart Knidos Amphoraları için ise benzerlerinden yola çıkarak MÖ II. yüzyıl ortaları ile sonları arasında tarihlendirilmeleri önerilmektedir⁶⁰ (fig. 1.7-9).

49 Şenol 2018, 399-400, no. 331-332.

50 Söz konusu amphoraların bilinen tek örneğinin İskenderiye'de olduğu, onun dışında ise tüm buluntuların Knidos'ta ele geçtiği söylenmektedir bk. Zoroğlu-Doksanaltı 2020, 509, dp. 20, 510. Fakat Ksanthos'ta ele geçen bu iki amphoranın söz konusu merkezler dışında yeni bir buluntu alanını ifade etmesi ayrıca önem arz etmektedir.

51 Bazı dip/kaide örneklerinde kısmi deformasyonun olduğu izlenmektedir.

52 Grace benzer tipleri MÖ 210-200 yıllarına tarihlendirmiştir bk. Grace 1985, 46, pl. 2.5.

53 Şenol 2003, 38, no. 18.

54 Alpözen 1975, 9, 20, lev. 3, şek. 2; Alpözen-Özdaş-Berkaya 1995, 88-89, env. no. 1897, 1.25.91.

55 Şenol 2009, 209-210, no. 33-34.

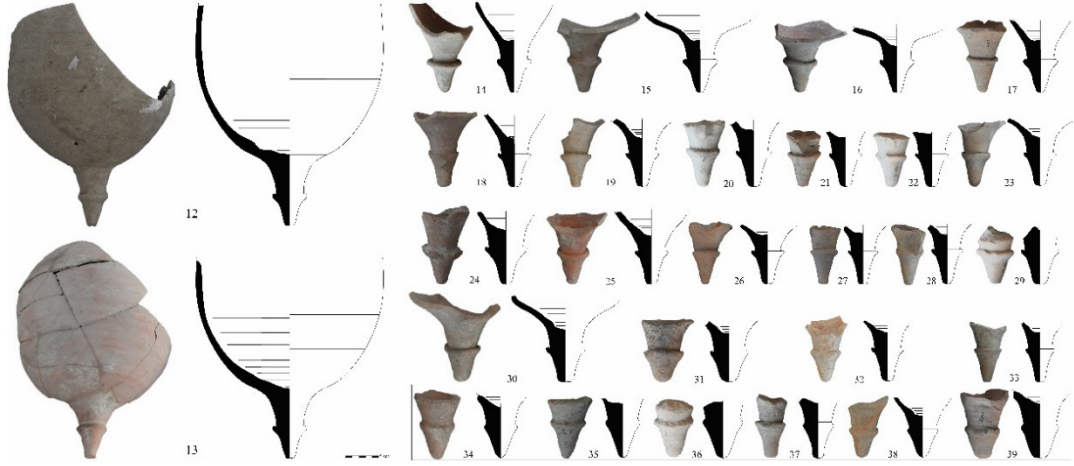
56 Şenol 2018, 401-403, fig. 333-334.

57 MÖ II. yüzyıl örneği için bk. Dündar 2012b, 459, kat. no. KnA.13-14, lev. 26, KnA. 13-14. MÖ II. yüzyıl sonuna tarihlenen örnek için bk. Dündar 2017, 457-458, kat. no. KnA.11, pl. 11.

58 Carlson 2014, 56-57, fig. 7.

59 MÖ 240 civarı için bk. Aslan 2019, 351, fig. 13a-b. Diğer örnekler için bk. Aslan 2019, 352-353, fig. 15.

60 Grace 1979, fig. 64; Grace 1985, pl. 3. 14-15; Empereur-Hesnard 1987, 61, pl. 3.15; Doğer 1990, 94, r. 90; Bezeczky-Scherrer-Sauer 2013, 53. Monachov bu tip amphoraların örneklerinin MÖ II. yüzyıl ortalarına tarihlenen tabakalarda ele geçtiğini aktarmaktadır bk. Monachov 1999, 169-172, fig. 12.

Fig. 2: Geç Knidos Tip II

Geç Knidos Amphoraları

Çalışmada, Geç Knidos Tip I grubunu temsilen iki adet amphora değerlendirilmiştir. Nitekim Geç Knidos grubu içerisinde erken varyant olarak karşımıza çıkan bu tip form olarak ovoidal gövde yapısına, plastik halka eklentiye ve bitime doğru sivrilen içi dolu tutamak forma sahiptir. Bu tip Geç Knidos Tip I Amphoraların benzerleri Pompeii'de MS I. yüzyıla⁶¹, İskenderiye Müzesi'nde MS I. yüzyıla tarihlendirilmiş⁶² ve çalışmamızda yer alan bu grup için de benzer tarihler (MS I. yüzyıl) önerilmektedir⁶³ (fig. 1.10-11).

Geç Knidos Tip II grubu içerisinde de toplam 28 adet amphora incelenmiştir. Söz konusu Tip II grubu, konik formulu ve kozalak tutamaklı dip görünümünde karakteristik bir yapıya sahip olup bu amphoraların dip kompozisyonu; gövdeye doğru genişleyen, plastik halka eklentili, bu plastik halkada ise sığ bir oyuk bulunan ve bitime doğru sivrileştirilmiş kaide şeklindedir. Bu minvalde geç Knidos Amphorasının benzerleri Alanya Müzesi'nde MS I.-III. yüzyıla⁶⁴, Bodrum'da MS I.-III. yüzyıla⁶⁵, Al-Zarqa'da MS II.-III. yüzyıla⁶⁶, İskenderiye Müzesi'nde MS III. yüzyıla⁶⁷, Patara'da MS III. yüzyıla⁶⁸, Ksanthos'ta MS III.-IV. yüzyıla⁶⁹, Grado Batığı'nda MS II.-III. yüzyıla⁷⁰ ve Kythera'da MS III. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁷¹. Çalışmamız kapsamında incelenen Geç Knidos Tip II için ise; MS III. yüzyıl tarihi önerilmektedir⁷² (Fig. 2.12-39).

61 Panella 1986, 621, fig. 18.

62 Şenol 2018, 402-405, fig. 335-338.

63 Empereur-Hesnard 1987, 62-63, pl. 4, 16; Şenol 2009, 129.

64 Sibella 2002, 8, fig. 8.

65 Alpözen-Özdaş-Berkaya 1995, 91, env. no. 10.1.95.

66 Brun 1994, 12-13, fig. 6, Amphore de Cnide.

67 Şenol 2018, 406, fig. 339-340.

68 Dündar 2013, fig. 2-3, 7-8.

69 Lemaitre 2006, 389, 398, fig. 11.3.

70 Auriemma 2000, 40, fig. 12.

71 Opait 2014, 441, 447, fig. 1-2.

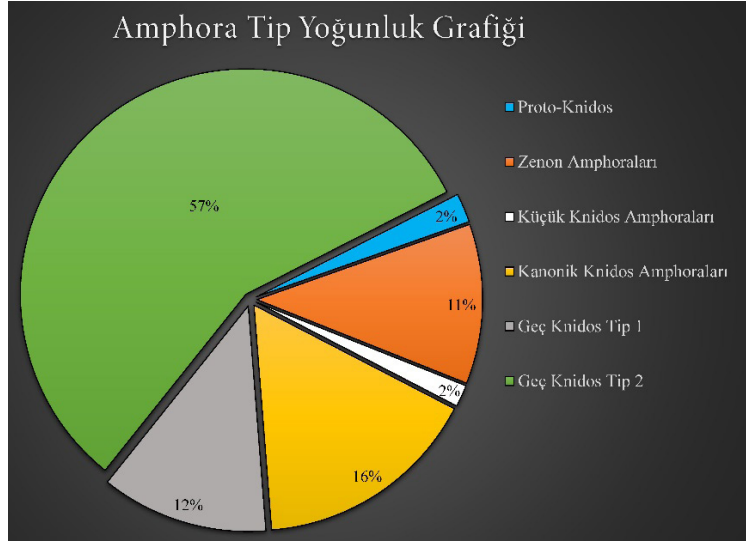
72 Yakın benzeri için bk. Amico 1997, 110, fig. 40a-b; Şenol, 2018: 406-407, fig. 339.

Sonuç ve Değerlendirme

Bilindiği üzere ticari amphoralar, kentler arasındaki ticari ilişkilerin yansıtılmasında, ilişkilerin yoğunluğunun saptanmasında, dönemsel olarak bu ilişki yoğunluğunun anlaşılmasında ve yine dönemsel olarak değişkenlik gösterebilen ticari rotaların belirlenmesinde önemli veriler elde etmemizi sağlayan materyallerdir.

Ayrıca söz konusu amphoraların detaylı olarak çalışılmasıyla; üretimin niteliğini ve boyutlarını, ticari hareketliliği ve ithalat-ihracat modellerini de tespit etmemiz mümkün olmaktadır. Zira sadece bu ticari ilişkilerin değil, aynı zamanda taşınan ürünlerle de ekonomi modelleri hakkında fikir edinmemizi sağlamaktadırlar.

Fig. 3: Amphora Tip Yoğunluk Grafiği

Zikredilen nedenlerden ötürü Ksanthos'tan bir grup Knidos Amphorası çalışma kapsamında incelenmiştir. Bu doğrultuda amphoralar, gerek fabrik gerekse tipolojik değerlendirmelerin ardından sınıflandırılmış ve analogi yöntemi kullanılarak tarihlendirilmiştir. Nitekim yapılan çalışmalarla amphoraların sınıflandırılması ve tarihlendirilmesi ile Ksanthos'un dönemsel olarak ticari ilişkilerinin ortaya konulması gerek kent gerekse bölge özelinde siyasi tarihine katkı sağlamaktadır.

Bu kapsamda toplamda 192 adet amphora dibinin incelendiği çalışmamızda⁷³ Knidos Amphoralarına ait altı farklı tip tespit edilmiştir⁷⁴. Bu gruplardan kronolojik olarak en erken tarihi Proto-Knidos Amphoraları sunmaktadır. Proto-Knidos Amphoralarını takiben de Zenon Grubu, Küçük Knidos, Kanonik-Standart Knidos, Geç Knidos Tip I ve Tip II amphora formları çalışmamızda yer almaktadır. Söz konusu grubun ise en geç tarihini Geç Knidos Tip II amphorası sunmaktadır. Çalışmanın en erken grubunu temsil eden Proto-Knidos Amphoraları analogik değerlendirmeler yardımıyla MÖ IV. yüzyıl sonu ile III. yüzyıl başlarına⁷⁵, Zenon

73 Toplamda 192 amphoranın incelenmesine karşılık sadece formunu en iyi temsil eden örnekler çalışma kapsamına alınmış ve alınmayan diğer örnekler sayısal olarak ifade edilmiştir.

74 Knidos kazılarında ele geçen amphora mühürleri için bk. Alkaç 2019, 84-101.

75 MÖ 387-386 yılında imzalanan *Kral Barışı*'na kadar, gerek Karia-Lykia, gerekse Ksanthos-Knidos ilişkileri özelinde, herhangi bir ortak kültürel ilişki gözükmemektedir. Öyle ki Kral Barışı'ndan sonra Pers kralı Tsaphar-

Grubu MÖ 280-275 yıllarına, Küçük Knidos Amphoraları MÖ III. yüzyıl ortaları ile sonlarına, Kanonik-Standart Knidos formları MÖ II. yüzyıl sonlarına⁷⁶, Geç Knidos Tip I MS I. yüzyıla, Geç Knidos Tip II ise MS III. yüzyıla tarihlendirilmiştir⁷⁷ (Fig. 1-2).

Fig. 4: Amphora Tarihsel Yoğunluk Grafiği.

Sayısal olarak bakıldığında toplam 192 adet dip parçasının 4 adedini Proto-Knidos, 22 adedini Zenon Grubu, 3 adedini Küçük Knidos Amphorası, 31 adedini Kanonik Knidos, 23 adedini Geç Knidos Tip I oluşturmakla beraber en yoğun grubu 109 adet parçayla Geç Knidos Tip II temsil etmektedir (Fig. 3)⁷⁸. Tarihsel olarak bakıldığında da Helenistik Dönem'e göre MS I. yüzyıldan itibaren amphora sayılarında bir artış olduğu görülmektedir (Fig. 4). Nitekim bu amphoraların parça sayılarına göre kendi içerisinde artış ve azalış sergileyerek MÖ IV. yüzyıl sonundan MS I. yüzyıla kadar değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu değişkenliklere rağmen MS I. yüzyıldan itibaren, grafiğinin yukarı yönlü olduğu izlenmektedir. Bu verilerle Ksanthos'a Knidos perspektifinden bakıldığında MÖ IV. yüzyıldan MS III. yüzyıla kadarki süreçte değişen ekonomik şartlar ve bu şartların boyutları hakkında az da olsa fikir verdiği söylenebilmektedir⁷⁹.

nes'in, Lykia ve Karia'yı Hekatomnid sülalesinin yönetimine bırakmasıyla bu iki bölge arasında kültürel, siyasi ve ticari ilişkilerin geliştiği söylenebilmektedir bk. Diler 2015, 160-161.

76 MÖ II. yüzyılı takiben, MÖ I. yüzyılda bölgede vuku bulan korsan faaliyetleri, bölgeler arası ticareti durma noktasına getirmiştir. Bu sebeplerden dolayı bölgenin genelindeki araştırma sonuçları da göz önüne alındığında, bu dönemde ticaret sektöre uğramıştır bk. Arslan, 2003a: 91-118; Arslan, 2003b: 195-208. Dolayısıyla bu durum, Karia ve Lykia arasındaki ticareti de etkilediği söylenebilmektedir.

77 MS I. yüzyıldan itibaren Roma'nın bölgedeki etkinliğini arttırmasıyla, Karia ve Lykia arasındaki kültürel, ticari ve siyasi bağların da kuvvetlendiği izlenebilmektedir.

78 Ele geçen buluntular içerisinde yüzde olarak Geç Knidos Tip II en yoğun grubu (%57 oranında) oluşturmaktadır. Geri kalan buluntuların %16'sı Kanonik-Standart Knidos, %12'si Geç Knidos Tip I, %11'i Zenon Grubu, %2'si ise Proto-Knidos ve Küçük Knidos Amphoralarından oluşmaktadır.

79 MÖ 387-386 yılında imzalanan *Kral Barışı* ve devamında vuku bulan genel siyasi gelişmeler, Ksanthos'ta ele geçen Knidos Amphora buluntularının gerek kronolojik gerekse buluntu yoğunluğu olarak kendi içinde tutarlılık

Zira Helenistik Dönem'de ilişkilerin ve ticaretin stabil olduğu görülse de MS I. yüzyıl itibari ile bu ticari ilişkilerin artışının izlendiği söylenebilmektedir. Bu minvalde makalede çalışılan verilerin Ksanthos'un gerek Karia Bölgesi'yle gerekse Knidos ile olan ticari ilişkileri konusundaki mevcut bilgiyi desteklediği söylenebilir.

Netice olarak Knidos Amphoraları özelinde ulaşılan sonuçlar gerek Ksanthos'un siyasi-ekonomik tarihini gerekse ticari ilişkilerini yansıtmakta, Ksanthos'un Eski Çağ ticari tarihine de dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Elbette ileride yapılacak çalışmalarla sayısal olarak amphora oranlarının artması, aynı zamanda muhtemel buluntuların form ve köken olarak da çeşitlenmesi, Ksanthos'un Eski Çağ ticari tarihini daha da aydınlatacaktır.

Yazar Katkıları/Writer Contributions

Çalışmanın Tasarlanması/ Planning of the Study	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Veri Toplanması/Collecting Data	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Makalenin Yazımı/Writing the Article	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Makale Gönderimi ve Revizyonu/ Submission of the Article and Revisions	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

---

göstermesi, dönemin siyasi yapısıyla da örtüşmektedir. (Fig. 4).

KAYNAKLAR**Alkaç 2019**

Alkaç, E., “Knidos Kazılarında Bulunan Amphora Mühürleri Üzerine İlk Değerlendirmeler”, *Arkhaia Anatolika*, S. 2, 84-101.

Alpözen 1975

Alpözen, T. O., “Bodrum Müzesi Ticari Amphoraları”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, S. 22/2, 5-32.

Alpözen-Özdaş-Berkaya 1995

Alpözen, T. O.-Özdaş, A. H.-Berkaya, B., *Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Ticari Amphoraları: Eski Çağda Akdeniz Deniz Ticareti*, Dönmez Offset, Ankara.

Amico 1997

Amico, D. P., “II Relitto di Grado: Considerazioni Preliminari”, *Archeologia subacquea, Studi, ricerche e documenti*, S. 2, 93-128.

Armstrong 1998

Armstrong, P., “Nomadic Seljuks in Byzantine Lycia: new evidence”, *Byzantine Asia Minor (6th–12th Centuries)*, Ed. S. Lampakes, Athena Ethniko Hidryma Ereunon, Instituto Byzantinon Ereunon, 321-338.

Armstrong 2005

Armstrong, P., “The Construction Date of the Baptistery of Xanthos”, *Travaux et. S. 1*, 547-553.

Arslan 2003a

Arslan, M., “İ.Ö. 188 Yılından İ.Ö. 67 yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları”, *Adalya*, S. VI, 91-118.

Arslan 2003b

Arslan, M., “Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator”, *Olba*, S. VIII, 195-211.

Aslan 2019

Aslan, E., “An Assemblage of Knidian Amphorae from the Lighthouse Breakwater at Knidos”, *Herom*, S. 8, 341-356.

Aslan-Orhan-Erdoğan 2020

Aslan, E.-Orhan, U., -Erdoğan, L.U., “Aslanlı Burun ve Kap Krio Sualtı Araştırmaları”, *Olba*, S. 28, 207-242.

Auriemma 2000

Auriemma, R., “Le anfore del relitto di Grado e il loro contenuto”, *MEFRA*, S. 112, 27-51.

Bezczky-Scherrer-Sauer 2013

Bezczky, T. Scherrer, P.-Sauer, R., *The Amphorae of Roman Ephesus*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.

Brun 1994

Brun, J. P., "Le faciès céramique d'Al-Zarqa. observations préliminaires", *Bulletin de l'Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire*, S. 94, 7-26.

Cankardeş-Şenol 2006

Cankardeş-Şenol, G., *Klasik ve Helenistik Dönem'de Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri*, Ege Yayınları, İstanbul.

Cankardeş-Şenol 2015

Cankardeş-Şenol, G., "Early Cnidian Amphora Exports To Alexandria, Egypt", *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia*, ed. E. Lafli-S. Patacı-G. Cankardeş-Şenol-A.K. Şenol-G. K. Şahin, Archaeopress, BAR Int. Ser. 2750, 169-192.

Cankardeş-Şenol-Şenol-Doğer 2004

Cankardeş-Şenol, G. Şenol, A. K.-Doğer, E., "Amphora Production in the Rhodian Peraea in the Hellenistic Period", *Transport Amphorae and Trade in the Easter Mediterranean: Acts of the International Colloquium at the Danish Institute at Athens, september 26-29, 2002, Aarhus*, ed. J. Eiring-J. Lund, 353-360. TATEM; Monographs of the Danish Institute at Athens 5. Aarhus: Aarhus University Press.

Carlson 2014

Carlson, D. N., "Dating a Shipwrecked Marble Cargo Destined for the Temple of Apollo at Claros", *MOM Éditions*, S. 65/1, 51-61.

Des Courtils 2011

Des Courtils, J., "Xanthos rapport sur la campagne 2010", *Anatolia Antiqua*, S. 19, 321-350.

Doğer 1990

Doğer, E., *Antik Çağda Amphoralar*, Sergi Yayınevi, İzmir.

Doksanaltı-Karaoğlan-Zoroğlu 2019

Doksanaltı, E. M.-Karaoğlan, İ.- Zoroğlu, C., "The Small Knidian Amphora Types", *Herom*, S. 8, 283-316.

Diler 2015

Diler, A., "Genel Hatları ile Lykia ve Karia İlişkileri Üzerine Bazı Notlar", *Kum'dan Kent'e-patara Kazılarının 25 Yılı / From Sand into a City 25 Years of Patara Excavations*, ed. H. İşkan-F. Işık, 145-186, Ege Yayınları, İstanbul.

Dönmez 2014

Dönmez, A., *Ksanthos Antik Kenti Batı Agorası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Dündar 2012a

Dündar, E., "A Group of Amphorae from Side Museum and a New Type of Amphora: the Lycian Amphora?", *Archäologischer Anzeiger*, S. 1, 43-61.

Dündar 2012b

Dündar, E., *Patara Kazularından Ele Geçen (1989-2010 Yılları) Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem Ticari Amphoralar ve Amphora Mühürleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Dündar 2013

Dündar, E., "Remarks on the Possible Uses of a Late Cnidian Stamped Amphora from Patara", *Adalya* S. 16, 167-175.

Dündar 2017

Dündar, E., *Transport Jars and Stamped Amphoras from Patara, 7th to 1st Centuries BC: The Maritime Trade of a Harbor City in Lycia*, Ege Yayınları, İstanbul.

Empereur 1988

Empereur, J. Y., "Producteurs d'amphores dans les ateliers de Reşadiye (Peninsule de Datça)", *AST*, S. 6, 159-163.

Empereur-Hesnard 1987

Empereur, J. Y.-Hesnard, A., "Les amphores hellénistiques", *Ceramiques hellénistiques et Romaine*, S. 2, 9-72.

Empereur-Picon 1986

Empereur, J.Y.- Picon, M., "A la recherche des fours d'amphores.", *Recherches sur les Amphores Grecques*, ed. J. Y. Empereur-Garlan Y., 103-26. BCH Suppl. 13. Athens/Paris: École Française d'Athènes/de Boccard.

Empereur-Tuna 1988

Empereur, J. Y.-Tuna, N., "Zenon de Caunos et Lepave de Serçe Limanı", *BCH*, S. 112, 341-357.

Empereur-Tuna 1989

Empereur, J. Y.-Tuna, N., "Hiérotélès, Potier Rhodien de la Pérée", *Bulletin de Correspondance Hellénique*, S. 113/1, 277-299.

Grace 1934

Grace, V. R., "Stamped Amphora Handles Found in 1931-1932", *Hesperia*, S. 3, 197-300.

Grace 1979

Grace, V. R., *Amphoras and the Ancient Wine Trade (The Athenian Agora 6)*, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton/New Jersey.

Grace 1985

Grace, V. R., "The Middle Stoa dated by amphora stamps", *Hesperia*, S. 54/1, 1-54.

Grace 1986

Grace, V. R., "Some Amphoras from a Hellenistic Wreck", *BCH Suppl.*, S. 13, 551-565.

Jefremow 1995

Jefremow, N., *Die Amphorenstempel des hellenistischen Knidos*, Tuduv, München.

Karaçetin 2017

Karaçetin, A. O., *Buto Yüzey Araştırmaları ve Kazılarında Ele Geçen Hellenistik Dönem Amphoraları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Karcı Ağlar 2015

Karcı Ağlar, G., *Smyrna Agorası'nda Ele Geçen Ticari Amphoralar (1998-2006 Kazıları)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Koehler-Wallace 1987

Koehler, C.G.-Wallace, M.-Malcom, B., Appendix. "The Transport Amphoras: Description and Capacities, The Hellenistic Shipwreck at Serçe Limanı, Turkey: Preliminary Report, (C. Pulak v.d.)", *American Journal of Archaeology*, C 91/1, 49-57.

Lawall 2011

Lawall, M. L., "Early Hellenistic Amphoras from Two Closed Contexts: Kerynia Shipwreck and Ephesos Well LB" *Ζ'Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, 673-686.

Lemaître 2006

Lemaître, S., "La Lycie et les échanges commerciaux dans l'Antiquité: les données du mobilier amphorique. Etude préliminaire", *3rd Symposium on Lycia S. I*, ed. K. Dörtlük-B. Varkıvaç-T. Kahya-J. Des Courtils-M. Doğan-Alparslan-R. Boyraz, AKMED, Antalya, 385-399.

Lemaître-Alary 2007

Lemaître, S.-Alary, A., "Contribution à l'étude du mobilier céramique des époques archaïque et classique du Létôon de Xanthos", *Céramiques antiques en Lycie (VIIIe saC-VIIIe spC) Les produits et les marchés*, ed. S. Lemaitre, Bordeaux, 115-136.

Metzger 1972

Metzger H., *Les ceramiques archaiques et classiques de L'Acropole Lycienne. Fouilles de Xanthos IV*, Librairie C. Klincksieck, Paris.

Monachov 1999

Monachov S. Y., "Towards a Typology of Knidian Amphoras of 4th-2nd c BC", *The Bosphoran Phenomenon: Greek Culture on the Periphery of the Ancient World*, 161-172.

Monachov 2003

Monachov, S., *Grecheskije amphory v Prichernomor'e. Tipologija amfor vedushchih centrov-eksportirov tovarov v keramicheskoy tare. Katalog-opredelitel'* [Greek Amphorae in the Black Sea Area. Amphora Typology of the Leading Centers, exporting Wares in Ceramic Containers. An Attributive Catalogue], Moscow-Saratov.

Monachov-Kuznetsova-Churekova 2017

Monachov, S.-Kuznetsova, E. V.-Churekova, N. B., *Amphorae of the 5th-2th c. BC from the Collection of the State Museum-Preserve, Tauric Chersonese: Catalogue*, Saratov.

Opait 2014

Opait, A., "The Baggy Amphora Shape: A New Fashion?", *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean Archaeology and Archaeometry; The Mediterranean: a market without frontiers*, ed. N. Poulou-Papadimitriou-E. Nodarou and V. Kilikoglou, BAR-IS 2616.1-2, Oxford, 441-450.

Panella 1986

Panella, C., "Oriente ed Occidente: considerazioni su alcune anfore, 'egee' di eta imperiale à Ostia", *Recherces sur les Amphores Grecques*, ed. J.Y. Empereur-Y. Garlan., BCH Suppl. 13. Athens/Paris: École Française d'Athènes/de Boccard, 609-36.

Pellegrino 2003

Pellegrino, E., "Présentation des céramiques issues des fouilles menées en 1998-1999 sur l'acropole lycienne de Xanthos", *Anatolia Antiqua*, S. 11, 215-221.

Pellegrino 2004

Pellegrino, E., "Note sur un dépotoir de céramique du IIIe s. ap. J.-C. et la datation de la résidence du Nord-Est de l'acropole lycienne de Xanthos", *Anatolia Antiqua*, S. 12, 123-143.

Rocheron-Blanco 2014

Rocheron, C.-Blanco, T., "Les céramiques communes de la fin de l'Antiquité à Xanthos: Continuité ou Innovation?", *LRCW*, S. 4, 685-692.

Sakarya 2016

Sakarya, İ., *Trade Relations of Ancient Burgaz from Archaic to mid of 4th Centuries: The Amphorae Evidence within the Domestic Contexts*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Sibella 2002

Sibella, P., "The George McGhee Amphora Collection at the Alanya Museum, Turkey", *The INA Quarterly*, S. 29/1, 3-19.

Şenol 1995

Şenol, A. K., *Knidos Amphoralarında (İ.Ö. 3. yüzyıl.) Monogram Mühürler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.

Şenol 2003

Şenol, A. K., *Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Şenol 2009

Şenol, A.K., "AETAM'da Bulunan Amphoraların Tipolojisi", *AETAM (Taşucu Arslan Eyce Amphora Müzesi)'da Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz'de Ticaretin İzleri*, ed. A.K. Şenol, Taşeli Matbaacılık, Mersin, 100-319.

Şenol 2018

Şenol, A. K., *Commercial amphorae in the Graeco-Roman Museum of Alexandria (Études Alexandrines 44, CEAlex)*, Centre d'Études Alexandrines, Alexandria.

Şenol-Aşkın 2007

Şenol, A. K.-Aşkın E., "Amphoralar Işığında Kentin Ticari İlişkileri", *Dağlık Kilikia'da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları, Nagidos. Results of an Excavation in an Ancient City in Rough Cilicia*, ed. S. Durugönül, Adalya Suppl. 6, Istanbul, AKMED, 241-97.

Temur-Yeniay 2021

Temür, A.-Yeniay, G., "Samsun Müzesi'nden Bir Grup Amphora", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 7/12, 19-37.

Tuna 1988

Tuna, N., "Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları 1987", *AST*, S. 6, 141-158.

Tuna-Empereur 1990

Tuna, N.-Empereur, J. Y., "Datça/Reşadiye-Kiliseyanı Antik Seramik Atölyeleri Kazısı 1989 Kampanyası", *KST*, S. 12/1, 155-180.

Tuna-Empereur-Picon-Doğer 1987

Tuna, N.-Empereur, J. Y.-Picon, M.-Doğer, E., "rapport Préliminaire de la prospection archéologique Turco-Française des ateliers d'amphores de Reşadiye-Kiliseyanı, sur la Péninsule de Datça", *Anatolia Antiqua*, S. 1, 47-52.

Whitbread 1995

Whitbread, I. K., *Greek Transport Amphorae: A Petrological and Archaeological Study*, British School at Athens, Athens.

Yener-Marksteiner 2002

Yener-Marksteiner B., "Vorbemerkungen zur Fundkeramik aus Sondage West 3 im Westbereich von Xanthos", *Anatolia Antiqua*, S. 10, 217-226.

Zoroğlu-Doksanaltı 2020

Zoroğlu, C.-Doksanaltı, E. M., "Yeni Bir Knidos Amphora Tipi: Küçük Knidos Amphoraları", *Belleten*, S. 84/300, 503-542.

